

1925 чылдың август
31-де үнүп эгелээн

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

№69
(19106)

2018 чылдың
июнь 14
четверг

Хүннүн үнери — 03:45
Ажары — 21:15
Хүн дурту — 17:30

Садар өртээ хостуг 12+

Россия хүнү Тывада

ТУКТАРНЫ КӨДҮРҮП, БАЙЫРЛААН

Даштыкы чурттарның Россияга түр чурттаар эрге алган хамаатылары.

чогаалдарының антология-зын чогаалдары кирген тыва авторларга болгаш оларның салгакчыларынга ТР-ниң Националдар херектериниң талазы-биле агентилелдин директору Вера Лапшакова тывыскан.

Россия хүнү чүгле байырлыг чыскаал-биле кызыгаарланмаан. Кызыл хоорайга культура-массалыг хемчеглерни организастаан. Школалар чанында девискээрлерге "Россияның күрүне демдектери", "Россияда чурттап турар бис", "Бистиң бажыңыс — Россия" деп төөгү беседаларын эрттирген. Аныктар сесерлиинден "Мөңгүлек" районунга чедир "Триколор" ленталарын үлээн. Бичии уруглар лагерлеринге "Уругларның холу-биле триколор" деп патриотчу акцияларны база эвилелдээни кайгамчык. Национал паркка "Россияга алдар", "Россия төрүттүнген хүнү-биле" деп асфальтыга чуруктар мөөрейи онза чараш болган. Аныктар сесерлиинге паспорт алган аныктар аразынга викториналарны база организастап эрттирген.

Чыылган чонга Тыва үндезин культура төвүнүн ажилдакчылары тыва оюннарны организастаан. Кажыкка аът чарыштырар, аът бажын шалбадаар, буга шыдыраа, ча адарынга мастер-класстарга чон улуг сонугал-биле киришкен.

Олышкаш национал диаспораларның "Мээң чуртум" деп фото-чуруктар делгелгези, национал оюннар, чуртунуң таныштырылганы дээш оон-даа өске янзы-бүрү оюн-тоглаалар эртенден кезээге чедир уламчылаан.

Россия хүнүн чүгле Кызыл хоорайга звес, а республиканың өске-даа кожуун төптеринге, суурларга байырлап, спортчу оюн-тоглааларны, оюн-көргүзүлгелерни, делгелгелерни, мөөрейлерни организастаан.

Айдың ОНДАР.
Арслан АРАКЧААНЫҢ
тырттырган чуруу.

Июнь 12-де эртенгиниң 9 шакта Кызыл хоорайның төвүнде Арат шөлүнге Россия хүнүн демдеглээн. Аңаа ТР-ниң Баштыңы Шолбан Кара-оол, ТР-ниң Дээди хуралының (парламент) Даргазы Каң-оол Даваа, Кызыл хоорайның Төлээлекчилер Хуралының даргазы Дина Оюн болгаш өске-даа депутаттар, Тывада Федералдыг албан черлериниң дуртукчулары, сайыттар болгаш Кызыл хоорай чагырганың эрге-дужалдыг даргалары киришкен. 55 дугаарлыг мото-адыгжы бригада шериглери, эрге-хоойлу камгалаар бан черлериниң ажилдакчылары, чет училищениң сургуулдары база аяк армейжилер Арат шөлүнге чысылыпкан. ТР-ниң шериг комиссарының хүлээлгин түр када күүседип турар Николай Иванович чыскаалда шериглерге "Тоннын" деп команданы бергеш, ТР-ниң

Баштыңы Ш.В. Кара-оолга Россияның болгаш Тываның күрүне туктарын көдүреринге беленин илеткээн. Ш.В. Кара-оол илеткелди хүлээп алгаш, байырлыг чыскаалга чыылган чонга байыр чедирген соонда, Россияның болгаш Тываның ыдыктыг ырыларының үделгези-биле күрүне туктарын көдүргөн.

Дараазында ТР-ниң Баштыңы Шолбан Кара-оол, ТР-ниң Дээди Хуралының (парламент) Даргазы Каң-оол Даваа болгаш Тыва Республика талазы-биле кол федералдыг инспектор Александр Вавилихин байырлыг байдалга Россия Федерациязының хамаатылары назы четкен элээди уруглар, оолдарга чаа паспорттарны тывысканнар.

Ооң-биле чергелештир Аныктар сесерлиинге хөй-ле хемчеглер болган. Чоокта чаа Москва хоорайга "Россияның улустарының амгы литературазы. Бичии уруглар литературазы" деп ат-биле үнген Россияның улустарының бичии уруглар

Хүннүн медээлери

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕРГЕЛИГ ХӨӨМЕЙ СИМПОЗИУМУ

Июнь 22-24 хүннеринде Кызылга делегей чергелиг "Хөөмей — Төп Азия чоннарының культуразының онзагайы" деп VII симпозиуму болуп эртер.

Бо хемчегге Россияның аңгы-аңгы регионнарындан болгаш Казахстан, Кыргызтан, Белоруссия, Великобритания, Америка, Япония, Франция, Германия, Норвегия, Финляндия, Кыдат, Моол, Иштики Моолдан болгаш Тайваньдан аалчылар кээп киржир.

Делегей чергелиг симпозиумну ТР-ниң Культура яамызы, "Хөөмей" эртем төвү база Тыва үндезин культура төвүнүн ажилдакчылары башкарып эрттирер.

Ук хемчегге эртем-практиктиг симпозиум болгаш хөөмейжилер аразынга мөөрей, оон ыңай уран-шеверлерниң делгелгезин база организастаар.

ТЫВА 7 ДУГААР ЧЕРДЕ

"Петербургтуң политиказы" деп фондунуң май айда эрттирген шинчилээшкининиң түңнелдери-биле Тыва турум социал-политиктиг регионнар бөлүүнде 7 дугаар черде болган. Ийи чыл улай 15 турум регионнарның одуруунда республика деп санаттырып келген. Тыва Сибирь федералдыг округтуң иштинде чүгле Томск облазынга четпейн турар.

2018 чылдың майда Тывага болган ийи болуушкунуң эксперттер эки деп үнелээш, 15 турум социал-политиктиг регионнарның санынче кириген. Ол дээрже бирээде, Тыва Республиканың Баштыңы Шолбан Кара-оолдун удуртулгазы-биле Моолга барган делегацияның энергетика, демир-орук, автомашина болгаш авиация коридорларының дугайында таныштырылганы. Ийиде, хоорай чергелиг суур Каа-Хемге спорт-культура төвүн тударынга Россия Федерациязының курлавыр фондузундан 117 млн. рубльди аңгылааны бооп турар.

Россия Федерациязының шупту субъектилеринге эксперттер шинчилээшкин ажилдарын чоруткан дээрзин сагындырып каалы. Турум социал-политиктиг байдалды эксперттер 10 баллга чедир үнелээн. Эң эки демдек 10 балл, а эң багайы 1 баллга дең.

"БУЯННЫГ ЧҮРЕКТЕР" — ЧАЙЛАГДА

Июнь 10-да "Тываның буянныг чүректери" деп аныктар шимчээшкининиң активчилери биле ТР-ниң аныктар херектериниң болгаш спорт талазы-биле яамының төлээлери Кызыл кожуунуң Эрбек сумузунуң "Аныяк өг-бүлөгө — кыштаг" телевилелдин киржикчилери Душкун-оолдарның чайлаанга четкеш, малчыннарның ажил-агыйынга улуг дузаны катканнар.

Мал оолдаашкыны адакталган-даа болза, малчыннарның чымыштыг ажил-ижи черле төнмес, ынчангаш оларның дузалажып келгенине малчыннар канчаар-даа аажок өөрзүннер. Бо хөй-ниитичи, активчи аныктарның малчын турлагларже шөфтээшкин ажилдары ам-даа уламчылаар.

«ШЫН» — ТӨӨГҮЛҮГ СОЛУН

Чагыдылга-2018

РЕДАКЦИЯДАН БОТТАРЫ КЭЭП
АЛЫР КЫЛДЫР ЧАГЫДАР БОЛЗА

Индекс	1 айда	3 айда	6 айда
11530 — хуу кижилерге	96,00	288,00	576,00
31730 — организацияларга	120,00	360,00	720,00

Хүндүлүг чонувус! «Шын» солунну
үезинде чагыдып номчуңар!

«Шын» солуннуң 2018 чылдың чагыдылганы Тываның түпчү почта салбырларында бо хүннерде чоруп турар. Ынчан-аш «Шынны» үезинде чагыдып алырынче республиканың аяк-чоок булуңнарында чурттап турар хүндүлүг чонувусту, ажилчилеривисти, номчукчуларывысты кыйгырдывыс!

ПОЧТА ТАВАРЫШТЫР

Индекс	1 айда	3 айда	6 айда
11530 — хуу кижилерге	179,83	539,49	1078,98
31730 — организацияларга	189,83	569,49	1138,98

Тываның Баштыңының ажил-херээ

"ПОБЕДА" АЧЫ-ДУЗА ФОНДУЗУ

Тываның Баштыңы спортчуларга эмчи үделгезиниң системазын тургузарынче «Победа» хуу ачы-дуза фондузун хаара туткан. Тываның чазаа Россияның чыынды командаларында кирип турар спортчуларга эмчи үделгезиниң системазын тургузар сорулгалыг. «Победа» ачы-дуза фондузунун тургузукчуларының бирээзи — Тыва чурттуг, Москвада эмчи Артыш Ондар ол төлөвилелде кол партнер болур. Республиканың Баштыңы Шолбан Кара-оол Артыш Ондар биле ужурашкан, «Победа» фондузунга ол төлөвилелди удуртурун сүмелзэн. Оларның аразында дугуржулга болганын Чазак даргазы бодунун блогунда дыңнаткан.

«Тыва спортту чаа деңнелче үндүрүп болур кижилер тыптып келди ышкаш. Ол чугаа бистиң профессионал спортчуларывыска шынарлыг эмчи үделгезиниң дугайында. Специалисттерниң чугаазы-биле, амгы спортта ол чокта, чурттуң бирги черинден

өрү көдүрлүрү болдунмас. Ол кижилер — аныяк доктор, ортопед-травматолог Артыш Ондар-дыр. Артыш эрткен күзүн спортчуларга дуза көргүзүр угланышкынын «Победа» фондуну ажиткан. Аравыста дыка таптыг чугаалаштывыс, тыва спортчулар-биле тускай сорулгалыг ажилдаарын сүмелзедим. Холдарывыс тудуштувус. Ол ажилды кым-на-бир кижилер эвес, а бистиң чаңгыс чер-чурттууус, боттун кижизи база тергипин эмчи удуртуп баштаар болганынга өөрдүм» — деп, Тываның Баштыңы бижээн.

Травматология база ортопедияда тускай мергежилдиг эмчилер Артыш биле Айдыс Ондар алышкыларның эгелээшкени-биле 2017 чылдың сентябрьда «Победа» ачы-буян фондузу тургустунган. Организация Москвада бүрүткеттинген, спортчуларга эмчи болгаш социал дуза көргүзүр ажил-чорудулгалыг фонд болур. Артыш Ондарның чугаазы-биле алырга, фонд профессионал спортчуларның, спорттун хоочуннарының база анаа спортчуларның профессио-

нал кемдээшкн-берттинииш-кинин эмнеп, реабилитация эртеринге акша чыыры-биле кызыгаарлаттынмаан. «Бис боттарывыс күжүвүс база ол ышкаш Москваның профессионал терапевтери, хирургтары, реабилитологтары, спортчу аарыглар болгаш кемдээшкн-нер талазы-биле ажилдап чоруур специалистер-биле дузаны кадарынга белен бис» — деп, ол чугаалаан.

«Победа» фондузу бодунун ажил-чорудулгалының шөлүнде бирги базымынга Тываны шилип алганы онза. Делегей чергелиг маргылдааларда киржип чоруур элзэн каш тыва спортчулар дузаны алган, кемдээшкн соонда эмнедип, сегзэн.

Тываның Баштыңының бо саналы, спортчулар-биле чүгле берттине бергенде эвес, а доктаамал ажилдаар арганы фондуга бээр. Национал чыынды командалар составында бидик көргүзүлгелерни чедип алган тыва спортчуларның саны чылдан чылче көвүдзэн. Амгы үеде делегей маргылдааларында Россияны төлээлзэн командалар составында Тывадан 64 спортчу бар.

Тыва спортчуларның эң-не бидик көргүзүлгелерлиг спортчу хевирлер ийи кижилер тулчу эң-не айыылдыг оюннар кирип турарын демдеглезе чогуур. Оларның аразында хостуг хүреш, самбо, дзюдо, бокс, кикбоксинг база оон-даа өске хевирлер бар. Спортчуларга эмчи үделгезиниң мергежилдиг албанын тургузуп база хөгжүдери, аныяктарның профессионал спортче сонуургалын каш катап улгаттырып, а амгы чемпионнарның улуг спортка чедишкенин киржилгезин ам-даа узадыр деп Шолбан Кара-оол санап турар.

Боодалга спорт

ЧАСПАС АДЫГЖЫ

Эрткен дыштаныр хүнерде республиканың шериг албан черлериниң удуртукчулары кара адаарынга маргылдааны эрттиргенер.

Маргылдаага Россия Федерациязының Онза байдалдар яамызының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң начальниги Андрей Назаров, Россия Федерациязының Истелге комитетиниң Тыва Республика талазы-биле истелге эргелелиниң удуртукчузу Андрей Потапов, Россияның Айыыл чок чорук албанының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң удуртукчузу Владимир Щуровский, Россия Федерациязының Суд приставтар албанының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң удуртукчузу Омак Достай болгаш өскелер-даа киришкен.

Маргылдаага Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол база киришкеш: «Хүндүлүг өңүктөр, бодумнуң өөрүшкүмнү силерниң-биле үлө-жир деп шиитпирледим. Ооң дугайында дыңнатпайн артып каар хире та-варылга эвес-тир, кончуг чидиг спортчу маргылдаага ылап-ла тииледим — деп, бодунун блогунга Шолбан Кара-оол бижээн. — Тиилээнимге чүг-

ле бодум өөрүп артып каап-да-ас-тыр мен. Чүге дээр-ге рум-чурум камгалалының, гаш шериг албан черлериниң удуртукчуларының аразы-пистолеттен кара адаары-кижи бүрүзү тиилеп, кымга-аштыраарын күзевейн тур-Боодалга маргылдааның киржикчилери боттары-ажылының аайы-биле кон-эки боолаар кижилер бол-Ынчангаш ол маргылдаага т-лээним, меңээ дыка өөрү-дүр. Кара адаарынга мени бер-кзэн тренеримге база улуу-б-өөрүп четтирдим. Бадыт-кылдыр барымдаалыг чур-чоруттум».

gov.tuva

Уругларның дыштанылгасы

АЗИЯ ТӨВҮНГЕ ЧАЙ

Кызылдың А.Б. Чыргал-оол аттыг уран чүүл колледжинге июнь 13-тен 17-ге чедир салым-чаянныг уругларга «Азияның төвүнге чай» деп регионалдыг школа ажилдап эгелзэн. Салым-чаянныг уругларның чогаадыкчы талаларын, талантызын сайзырадыры школаның кол сорулгасы. Моринхуур, баян, аккордеон, домра, балалайка хөгжүм херекселдеринге база чурулга кичээлдерин эрттирери көрдүнгөн.

Сибирь федералдыг округтун уран чүүл школаларының регион болгаш Россия чергелиг мөөрейлерге лауреат атты чедип алган, 10 хардан өрү назы-

лыг, билии назы-харынга дүжү-турар, шылгараңгай уруглар-ук школага өөренир эргелиг. Тываның болгаш Хакасияның аңгы-аңгы хоорай, суурларын-дан салым-чаянныг 60 уруг бо-чылын «Азияның төвүнге чай» деп-школада өөренип эгелзэн.

Салым-чаянныг уруглар беш хонуктун дургузунда Кы-зыл, Красноярск, Новосибирск хоорайларның дээди болгаш ортумак өөрөдиге черлериниң эң шыырак башкыларының кичээлдеринге өөренир, бил-дингир хөгжүмчүлөргө, күү-седикчилерниң мастер-клас-старына киржир аас-кежиктиг болганнар.

Культура яамызының парлалга албаны.

• Көдээ ажил-агыйда

ЧАСКЫ ТАРЫЛГА АДАКТАЛГАН

11448 га черде тарылганы доос-кан, ажилдар ам-даа кидин түлүк. Мал чиир культуралар тарырынга Чаа-Хөл, Чөөн-Хем, Тес-Хем, Барыын-Хем-чик, Сүт-Хөл, Улуг-Хем, Таңды, Бии-Хем кожууннар планныг онаалдазының улуг кезиин күүсеткен.

Таңды кожуун бо чылын 9154 га шөлге рапс, люцерна, хөй чылдыг сигенни тарыыр планныг. Олар планын амдыызында 54,8 хуу күүседип, 5015,0 га черде тарылганы чоруткан. Ийи дугаар улуг шөлдүг кожуун — Бии-Хем — 3595 га чериниң 1946 газында чаңгыс болгаш хөй чылдыг мал чемин олурткан. Сүт-хөлчүлөр 2008 га черге мал чемин тарыыр ужурулуг. Амдыызында планын 66,5 хуу күүсеткен.

Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Бай-Тайга, Чеди-Хөл, Каа-Хем кожуун-нар эң-не хожудаңгайларның санында. Ындыг болзажок, июнь 15-ке чедир тарылганы доозуп-тар сорулгалыг. Күзүн 6,2 муң тонна тараа дүжүдүн ажаап, келир 2019 чылдың үрезин хергелелинге 5 муң тонна тарааны курлавырлаар.

Республикада картофель база ногаа культураларын олур-туру ам-даа уламчылап турар. 2905 га черге картофель олуртур планны 96,5 хуу күүседип, 2804,3 гада ону тараан. Оон аңгыда 274,6 га черде ногаа аймаан: морковь, согуна, свекла, огурец, помидорну олуртуп, планны 95 хуу күүсеткен.

Тываның Чазааның парлалга албаны.

Бо хүннүн байдалы-биле, республиканың кожуун-нарында часкы тарылга ажилдары адакталган.

Эрткен чылдың бо үезинде 13359 га черни аңдарып, тарыл-гага белеткзэн турган болза, бо хүнде нитиизи-биле 16429 га чер ажыглаттынган. 798,2 км хемчээлдиг арыктарны аштап, 862,8 га черни суггарган.

6220 га черге тараа культу-раларын тараан. Ооң 6005 газында кызыл-тасты, 200 газында ак-тарааны, 15 гада суланы тарып, чашкан.

Бай-Тайга (10 га), Чөөн-Хемчик (70 га), Каа-Хем (285 га), Бии-Хем (550 га), Таңды (5155 га) база Чаа-Хөл (150 га) тараа тарыыр планнарын 100 хуу күүсеткен.

Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Бии-Хем база Сүт-Хөл кожууннарның чер ажилдыглары боттарының үрезиннерин тараан болза, «Заря агрохолдинг» КХН биле Шаңчыда «Г.Д. Олчанмай» тараачын-арат ажил-агыйыга күрүне детким-чезин көргүскөн. 4140 га черге тарылганы чорудары-биле 830 тонна үрезинни садып алгаш, араан.

Республиканың ажил-агый-ары бо чылын 21476 га черге аңгыс база хөй чылдыг мал культураларын тарааш, 22,5 муң онна ногаан, хоолулуг сигенни-лыр планныг. Бо хүннүн сан-ургайы-биле алгаш көөрге,

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Тываның төлөптүг 15 кижилеринге Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың күрүне шаңналдарын Россия хүнүндө байырлыг байдалга тывыскан.

"Ойна" алдын артелиниң даргазы Олег Викторович Дудкога "Россия Федерациязының алдарлыг шахтеру" деп хундүлүг атты тывыскан. Алдын алып тып, республиканың бюджетинде хөй үндүрүгнү кирип турарындан кыда, ооң удуртканы "Ойна" алдын алып келир үениң алдынчыларын өлөткээринге улуг үлүүн кирип, "даг эрээ", "геология" эртемге өөренип оор студентилерге маңаа практика эрттирер арганы берип турар. Бо

Улусчу мастер Байза Ондар (ортузунда).

"Ойна" алдын даргазы Олег Дудко.

үрүлгениң ачызында артельдин алап турары Тываның кадыр-берт, ак-узак булуңнарынче автомобиль тарты туттунган.

"Тыва Республиканың Улусчу мастери" атты Байза Бавуужапович дарга тывыскан. Ол Тывадан Со-Эвилелиниң Маадырларының, улус Буян-Бадырғы ноянның турас-дарының дээш өске-даа уран шевер

ажылдарның автору. Ооң ажилдары Россияның, Италияның, АКШ-тың дээш хөй чурттарның музейлеринде делгетинген.

"Тыва Республиканың кадык камгалалының алдарлыг ажилдакчызы" атка республиканың №1 эмнелгезининг анестезиолог-реаниматолог эмчизи Петр Петрович Шадрин төлөптүг болган. Эмчилеп ажилдап келгени 37 чылдарның дургузунда хөй кижилериниң амы-тынын ол камгалаан. Ооң арга-дуржулганын эң ылаңгыя санитар ужар-чуулунун дүрген дуза чедирер эмчилери калбаа-биле ажылгап турар.

Дүрген дуза болгаш айыыл-халап медицина төвүнүн чаңгыс аай диспетчер пунктузунун удурткучу анестезиолог-реаниматолог эмчи Вячеслав Владимирович Данжаловка Тыва Республиканың Баштыңының Хундүлел бижиин тывыскан. Ооң амы-тынын камгалааны кижилерниң саны Тывада муң-муң.

"Тыва Республиканың кадык камгалалының алдарлыг ажилдакчызы" атты медицина эртемнерининг кандидады, Ыаап-ла медицина камгалалының девискээр фондузунун директорунун оралакчызы, дээди категорияның эмчизи Жанна Бораевна Моңгушка база тывыскан.

"Тыва Республиканың өөредилгезининг алдарлыг ажилдакчызы" атты Чадаананың №3 школазының төрөөн дыл болгаш чогаал башкызы Светлана Ооржаковна Шагдырга хөй-хөй оолдар, уругларны тыва дылдың чечен-мерген делегейи-биле таныштырганы, оларның өөредилгезинге болгаш кижизидилгезинге кириген улуг үлүү дээш тывыскан.

Россияның болгаш Тываның шаңналдарына төлөптүг болганнар шупту Төрөөн чуртунга бердинген, ооң хөгжүлдезинге улуг үлүүн кирип чоруур кижилер.

gov.tuva.ru

Көдээде

ТӨРЭЭН СУУРУМ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

дып, арга-дуржулгалыг даргаларының үлегерин эдерерин чагып чугаалаан. Мурнуку чылдарда бо суурну удуртуп турган Шораан Монгуш амгы үеде Барыын-Хемчик кожуунунун чагырга даргазының оралакчызы ажилче шилчээн. Ол кончуг харысалгалыг ажилче депший-даа берген болза, төрөөн сууру Дөң-Терезининиң хөгжүлдези дээш бүгү күжүн харамнанмай, чонун деткип, дузанын көргүзүп турар. Суурнуң баштыңы, удуртур ажилдарга үр үеде бараан бооп келген, дуржулганы байлак Артур Хомушку ажил-агынын бүгү тала-биле уштап-баштап оор. Аныяктарны деткип, чагыг-сүмезин үргүлчү кадып, ажил-агыяе хаара тудуп келген.

Шынап-ла, бо суурнуң ындазында чаартынып турары карака илдең болду. Валерий, Татьяна Ооржактарның өг-бүлөзи кызымаккайы-биле боттары хлеб быжырап бажыңы эде тудуп, чаартып алганнар. Хлевиниң быжырыкчызы Азияна Ооржак көдээ суурга ажилдыг болганынга дыка амырап турар. Ол хүнде-ле 40 хире хлебти быжыргаш, чонга садар. Хлебтен аңгыда торттарны-даа, хуужуурларны-даа быжырып шыдаар мен диди. Черле эрес-кежээзи, холунун туттунгуру аажок-тур, кыдындан эскерерге. Далганын Ак-Довурак хоорайдан садып алырын база чамдык чурттакчылар туда акша-биле эвес, чээп ап турарын болгаш оран-савазын ам-даа улгаттыр тудуп кылырын сайгарлыкчы Валерий Дилгижек-оолович немей чугаалады.

— Суурларга хлебти мынчаар быжырып турар болза эки, оон башка

чаш уруглуг авалар, улуг назылыг улус хоорай кирип, хлеб садып алыр аргазы чок болур — деп, Александра Донгактың чугаалааны кончуг чөптүг.

Оон ыңай Дөң-Терезинде өреге бүрүзү инек малды тудуп турар, час келирге-ле картофельди тарып олуртуп алыр чаңчылдыглар. Шокола, уруглар сады, эмнелге, ном саңы ажилдап турар. Чагырганың удурткучулары төрөөн суурун хөгжүдүп алыр дээш «Инек — чемгерикчи малым», «Аныяк өг-бүлөгө — кыштаг», «Мээң төрөөн суурум» деп төлөвилелдерни чонга таныштырып турарлар. «Инек — чемгерикчи малым» төлөвилелдин киржикчилери инек малының баш санының өзүп турарын өөрүп чугааладылар. Оларны деткип чоруур депутат мынча деп чугаалады:

— Бо суурнуң одар-белчири мал-маган кадарып, тударга, кончуг таарымчалыг, өреге бүрүзү инек азыраар болза, кончуг эки.

Шынап-ла, сүттү садып турбайн, боттун инээн саап ижер, хлебин база быжырып, картофелин тарып алыры көдээ чонга кончуг таарымчалыг арга-дыр. Кежээликтей чөдө бергеш, суурнуң одардан кээп турар инектериниң хөй деп чүвезин кайгап чугаалажып чордувус. Чурттакчыларның мал-маганын тудуп турары көскү, мынчаар кызымаккай амыдыраар болза, боттун малы-даа, аш-чеми-даа (сүт, эът) көвүдээр, чурттап турар сууру чоорту хөгжүп чоруй баары мыяда боор. «Малдан туттунар болза, бай-шырак чурттаар» деп чоннуң чиге-ле сөглээни шын.

Ася ТЮЛЮШ.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ БАШТЫҢЫНЫҢ ЧАРЛЫКТАРЫ

Тыва Республиканың күрүне шаңналдары-биле шаңнаарының дугайында

Кадык камгалал системазын сайзырадырынга үлүг-хуузу болгаш хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш Тыва Республиканың «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» медалы-биле шаңнаары болза:

Аңчыгаш Сарыг-оолович ДАНЗЫРЫК-ТЫ — «Республиканың №1 эмнелгези» Тыва Республиканың күрүнениң бюджет кадык камгалал албан черининг травматология салбырының эргелекчизи.

Өзүп оор салгалды өөредип кижизидеринге үлүг-хуузу болгаш хөй чылдарда үре-түннелдиг күш-ажылы дээш Тыва Республиканың «Шылгараңгай күш-ажыл дээш» медалы-биле шаңнаары болза:

Ирина Николаевна БИЧЕ-ООЛДУ — «Тываның республика интернат-лицейи» Тыва Республиканың күрүнениң автономнуг ниити өөредилге албан черининг директору.

Тыва Республикага травматология адырының чаа-чаа арга-хевирлерин непередип киригени болгаш кадык камгалал системазынга хөй чылдарда үре-түннелдиг күш-ажылы дээш «Тыва Республиканың улустуң эмчизи» хундүлүг атты тыпсыры болза:

Эргил Доржуевич ЧАДАМБАГА — «Республиканың №1 эмнелгези» Тыва Республиканың күрүнениң бюджет кадык камгалал албан черининг травматология салбырының травматолог-ортопед эмчизи.

Кадык камгалал системазынга ачы-хавыязы болгаш хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылы дээш «Тыва Республиканың кадык камгалалының алдарлыг ажилдакчызы» хундүлүг атты тыпсыры болза:

Азиймаа Баировна КУУЛАРГА — «Таңдының төп кожуун эмнелгези» Тыва Республиканың күрүнениң бюджет кадык камгалал албан черининг физиотерапевт эмчизи.

Көдээ ажил-агы адырынга хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш «Тыва Республиканың көдээ ажил-агының алдарлыг ажилдакчызы» хундүлүг атты тыпсыры болза:

Кан-оол Норбуевич КУУЛАРГА — Кызыл кожуунун Кур-Чер сумузуңун «Чечек» көдээ ажил-агының бүдүрүлгө кооперативининг улуг малчыны.

Тыва Республиканың Баштыңы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2018 чылдың июнь 5
№ 115

Тыва Республиканың күрүне шаңналдары-биле шаңнаарының дугайында

Культура болгаш уран чүүл адырын сайзырадырынга ачы-хавыязы болгаш хөй чылдарда чогадыкчы ажил-чорудулганы дээш «Тыва Республиканың алдарлыг артизи» хундүлүг атты тыпсыры болза:

Бады-Доржу Владимирович ОНДАРГА — «Тываның национал оркестри» күрүнениң бюджет албан черининг артизи.

Өөредилге адырынга хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылы дээш «Тыва Республиканың өөредилгезининг алдарлыг ажилдакчызы» хундүлүг атты тыпсыры болза:

Валентина Кызыловна НАТСКАКА — Тыва Республиканың күш-ажылдың хоочуну.

Россия Федерациязынга болгаш Тыва Республикага спортчу хүрешти сайзырадырынга үлүг-хуузу дээш «Тыва Республиканың күш-культура болгаш спорттун алдарлыг ажилдакчызы» хундүлүг атты тыпсыры болза:

Начын Сергеевич КУУЛАРГА — 55115 шериг кезээниң спортчу ротаның спортчу взводунун адыгжызы, биче сержант.

Тыва Республиканың Баштыңы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2018 чылдың июнь 5
№ 117

Депутат А. Донгак дээшчилер-биле.

Тываның көдээ суурларының орунгаар хөгжүп оорары өөрүнчүг. өгүнгү үндүрүлгеге Барыын-Хемчик кожуунунун Дөң-Терезиниң урунун дугайында таныштырып рейн.

Ак-Довурактан ырак эвесе Ак суму-а 750 хире чурттакчы чон бар. Чеже-көдээ суур болза, кайы ырактан-на алгааны чырып турар чаа клубтуг, ыңай чоокта кылдынган эмнел-г-даа. Бо суурнуң сайзыралынга иң Дээди Хуралының депутады Александра Донгактың улуг деткимчени өзүп турарын чурттакчылар өөрүп алап турдулар. Үргүлчү чон-биле харылзаалыг, кандыг-даа ачы-дук-көргүзе кааптар, сагыш човангыр, тат ажил-агының аайы-биле халдып чөдө бээр. Чедер-четпес дарын удурткучулары-биле кады кирлежип чоруур.

Мунун чагырга даргазынга чоокта оңгуткан Омак Ооржакка Алек-ра Хаяаевна арга-сүмезин ка-

«Шериг авточарыш-2018»-те

КУБОК ТӨП

Куяк дайынчы «Арзылаң» («Тигр») автомашина.

Азияның төвүгө июнь 3-9 хуннеринде эрткен «Шериг авточарыш-2018» Бүгү-армейжи маргылдаа неделяның онзагай болуш-куннарының бирээзи болган.

Июнь 7. Кызыл кожуунуң девискээринде «Кара-Хаак» даглыг полигон. Төп шериг округунуң дайынчыларында күрүнениң камгалал чагы-биле бо чылдың эгезинде кирген «Тигр-М» куяк ав-

томобильдер бир дугаар мындыг маргылдаага киришкени бо.

Шериг авточарыштын «От» чадазынга «Тигрлер» киришкен. Бронетанкының экипаж бүрүзүнчө шериг чолаачызы база адыгжы кирип турар. Бо чадага орукту кыска үе дургузунда эрттеринден аңгыда даг кырында тургускан караны часпайн адар ужурулуг. Маргылдаа бетинде адыгжылар чаа алган пулеметтарын адып шензэннер.

Стартты берген соонда, «Тигрлер» халдып үнгөш, 150 метр оруктуң кезин эртер. Кара адар черге 40 октуг хааржакты адыгжы дүргени-биле ап алгаш, пулемедун октааш, боодалга удуртукчузунга беленин дыңнадыр. Боодалга удуртукчузу «От» деп команданын берген соонда, чүгле адып эгелээр. Экипажтарның часпас адыгжылары чурум езугаар тургускан караларны дегзи аткан соонда финишке чедир 400 метр орук кезин халдып эртер. Финишке автоматтарда октар чогунаан соонда, чарыш төнгени ол.

Маргылдаа соонда Төп шериг округунуң танк шериг албанының

килдис начальниги Анатолий Пинчук-биле чугаалаштывыс:

— Тываның девискээринге «Шериг авточарышты» Россияның Камгалал яамызының Кол автобронетанк эргелели эрттирип турар. Бо хун авточарыштын «Чаңгыстың чарыжы» биле «От» чадалары эртип турар. Бо хун «Кара-Хаак» даглыг полигонда Барыин, Мурнуу, Төп болгаш Чөөн шериг округтарының база Соңгу флоттуң, Агаар-десант шериинің 6 экипажы кирип турар. Дайынчы автомашинаның экипажында шериг чолаачы болгаш адыгжы бар. Маргылдаага орукту кыска үеде эрткен болгаш караны часпайн аткан экипаж тиилээр.

Кызылда 55-ки тускай мото-адыгжы (даг) бригаданыңдан Ак-Довурак хоорайдан шериг чолаачы Ян Баяндай биле Абакан хоорайдан адыгжы Владимир Челтыгмашев Төп шериг округун төлээлээш, ийиги черни элээр. «Полигонга тактиктиг белеткелди эртип турдуvus. Шугум бүрүзүгө адышкыннарны эки күүсеттивис. Бүгү-армейжи шериг чарыжыга бир дугаар кирип турарывыс бо. Чаңгыс кезекте шериг херзэн эрттирип турар болгаш, бот-боттарывысты эки билчир бис. Чолаачы биле адыгжы демниг болурга-ла, эки түңнелди чедип алыр» — деп, бистиң шериглеривис чугаалады.

Мурнуу шериг округунуң команданың шериг чолаачызы Дмитрий Домрачевтың стажы 15 чыл. Адыгжы Андрей Иванов эрткен чылын Калмык Республикага шериг авточарыжыга киришкенин чугаалады.

2017 чылда маргылдаа чурт-туң үш регионнары Волгоград, Астрахань областарга база

Калмык Республикага хары угда эрткен. Ынчан Мурнуу шериг округунуң командасы тиилээр.

Барыин шериг округунуң экипажының чолаачызы Иван Волков биле адыгжызы Евгений Никулин кымга-даа аштырбайн, тиилекчи болган. Олар 2 минута 19 секунда дургузунда даалганы күүсеткеш, эң тергиин часпас адыгжылар деп санатканнар. Ийиги черни Төп шериг округунуң (Ян Баяндай, Владимир Челтыгмашев), үшкү черни Агаар-десант шериинің (Денис Белоус, Сергей Сердинов) экипажтары элээр.

Полигонга адыгжылар пулемедундан караларны адып турда, бичии үе дургузунда-даа болза, шериг делегейинче «шымны» бергени-биле дөмей.

Ол-ла хун Таңды кожуунуң төвү Бай-Хаак суурнуң чоогунга маргылдааның «Чаңгыстың чарыжы» чадазы эрткен. Аңаа 4x4 база 6x6 дугуйларлыг «КамАЗ» биле «Урал» автомашиналарының чарыжы болган. Тываның ховуларлыг, тейлиг кадыр оруктарына (84 километр) күчүлүг шериг автомашиналары быжыын көргүскен. Аңаа Мурнуу шериг округунуң шериг чолаачылары бедик арга-дуржулганын көргүзүп, тиилээр.

Июнь 8. Каа-Хем хөмүр-даш уургайының чоогу. Эртегиниң 8.00 шакта «Командалыг чарыштын» стартын Агаар-десант шериинің командасы алды. Бо удаада 4x4 база 6x6 дугуйларлыг «КамАЗ» биле «Урал» автомобильдерге «Тигр» куяктыг танк немешкен. Күчү-күштүг автомашиналарны 5 шериг чолаачызы биле 5 штурман башкарып турар. Чаржы оруктуң ниити узуну 152 километр. Шериг автомашиналарының саны — 30.

Баштайгы команда үнген соонда, 30 минута болгаш дараа-зында автоколонна чыскаалып, чаржырынга белеткенип турар. Старт бериптери билек күчүлүг шериг автомашиналарның моторунуң даажы чаңгыланып халдып эрткен соонда чүгле довураа бургураар. Орук чанынга турарга коргунчуг-даа, солундаа. Команда бүрүзүнүң тактика-зы аңгы-аңгы болду. Чамдыызы «Тигр», «КамАЗ» азы «Урал» автомобильдерни баштаткан, өскелери старт алган автомашиназы элээр халдып чоруптарга, үнер...

Авточарыш мурнунда командалар автомашиналарының техниктиг байдалын хынап, капитаннары айтышкыннарны берип, бот-боттарын деткижип турар. Даглыг нарын оруктарны чүгле демниг команда эртип шыдаар болгай.

Тос-Булак. Даштын агаарның изии 30 градус чедип турар. Күчүлүг машина-техника финишке чоокшулап халдып ора-рын орукта бургураан довурактан эскерип болур. Баштай орукче үнген Агаар-десант шериинің команданың автомашиналарының башкылыгы финишке халдып келди.

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол Агаар-десант шериинің командасы-биле ужура-жып, орукту кайы хире эрткенин сонуургап, «Тигр» куяк автомо-

бильди мунуп шензэн.

«Мен шериг албанын эрттирип турган үемде «Тигр» деп автомашина турбаан. Куяктыг танкга халдырга, эптиг болгаш шериглерге таарымчалыг кылдыр, риттингени онзагай-дыр. «Тигр» шериг автомашинаның тытп келгени-биле шериглерни амы-тыны ыяк камгалаттын. Күчүлүг автомашинаны чурвуста бүдүрүп турары улуг чагаарал. Россияның армия күштүг болгаш шимченгир болчаартынып турарына өөрү арга чок.

Шериг чарыжының «От» чадазынга бистиң 55-ки тускай мото-адыгжы (даг) бригадан оолдары «Тигрге» халдып, караларны часпайн аткаш, ийи черге төлөптүг болганынга өөрү тур мен.

Бо хуннерде эртип турар маргылдаа Тываның девискээрин эртер делегей чергелиг «Шериг авточарыш-2018-тиң» белетк чадазы болур. Тиилекчил командасы делегей турнирин Россияны төлээлээр» — деп, Шолбан Кара-оол чугаалады.

Финишке командалар уда дараа кээп эгелээр. Тус маргылдаада Кызылда 55-ки тускай мото-адыгжы (даг) бригадан төлээлери кирип турар. Чед Хөл кожуунуң Хову-Аксынды «Урал» автомобильдин штурманы Кирилл Намчыл-оол орук кайы хире эрткенин мында таныштырды: «Бистиң командасы орукту эки эрткен деп сана тур мен. Штурман — чолаачы айыылдыг орук кезектерин атыр, автомобильдин дүргени хайгаараар кижи. Бир эвэ автомашинаның халдып тура үезинде дүргени 70 километрде ажа бээр болза, торгоалга онаар Чарышка белеткенип турдуvus.

Агаар-десант шериинің команданың чолаачызы Сергей Мулюков: «Командавыстың орукка үрелген «Урал» автомашиназын финишке кири сөөртүп эки келдивис. Чамдык элээр нарын оруктарга аңдарлыр чазып турдуvus. Мээң башкарып чораз «КамАЗ» автомашинаның штурманы Владислав Жатиков. 2017 чылда Волгоград областа шериг чарыжыга кирип турган мен. Алды харлыг турумда-да аңам мени машина мунуп өөреткен. Машина-техника үрелбээр болза, мурнап кээр ийик бис».

Чарыш соонда, автомашиналарын тургузуп кааш, изил кабиналардан дери хаваандан сыстып үнүп келген чолаачылар болгаш штурманнар ытык маргыжып, демниг айттарының дугуйун тепкеш баарлары-даа бар. Хорадаанындан арны кыза берген өскө команданың кежигүннери орук автомашиназының үрелгенин чылдагаанын капитаны-биле ырак эвесте тодарадып, холдарын чайып, сеткилинден сайгаржып турлар.

Төп шериг округунуң команданың төлээзи, «КамАЗ» автомашинаның чолаачызы Адис Шойжупчап Кызылда 55-ки тускай мото-адыгжы (даг) бригаданың шериг чолаачызы «Дүүн Бай-Хаакка «Чаңгыстың чарыжы» чадазынга кирип турдум. Аңаа оруктуң чамды

Подполковник
Дмитрий Некрасов.Барыин шериг округунуң командасы Иван Волков, Артур
Игнатьев (капитан), Евгений Никулин.

Старт эгелээр.

ШЕРИГ ОКРУГУНДА

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол Агаар-десант шеригинин чолаачылары-биле.

девискээринге эртер «Шериг авточарыш-2018» маргылдааның делегей чергелиг чадазынга тиилекчилерни чедишкенин киржирин күзээн.

«Шериг чарыш-2018» маргылдааның «От», «Чаңгыстың чарыжы», «Командалыг чарыш» чадаларына тиилээн командаларны шаңнаары-биле ТР-ниң Чазааның Даргазының оралакчызы Шолбан Хопуяны, Төп шериг округунун штавының начальнигинин хүлээлгезин күүседип турар генерал-майор Александр Линьковту, Россияның Камгалал яамызының Кол автобронетанк

Финиш чоокшулаан.

мандазынче капитаны подполковник Илья Чугунов, 4x4 дугуйларлыг «КамАЗ» автомашинаның экипажының чолаачызы улуг сержант Юрий Николаев, штурманы сержант Иван Мысин, 4x4 дугуйларлыг «Урал» автомашинаның экипажының чолаачызы дайынчы Адис Шойжулчап, штур-

диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле деткип, чоргаарланып турган.

Тывага бир дугаар эрткен «Шериг чарыш-2018» маргылдаазы хөйүнүң сонуггалын оттурган. Бодум амы-хууда Төп шериг округу дээш аарып турдум. Бистиң шериглеривис бедик арга-дуржулгазын, быжыг

«Шериг чарыжы-2018» маргылдааның Кол судьязы Дмитрий Настоящий байыр чедирип тур.

«Шериг чарыш-2018» Бүгү-армейжи маргылдааның тиилекчилери — Төп шериг округунун командасы.

кезектери берге болду. Бо хүн орук чогуу ажырбас-тыр — деп, ол чугаалады.

Күчүлүг автомашиналарның кабинасында чалымныг изиг, довурак-доозун шериг чолаачыларга моондак эвес, олар чарышты эчизинге чедирер дээш, шыдамык чоруун көргүскеннер.

Финишке келген команда автомашиналарын дүшкеш-е, соок суг-биле сергедир чүлүп, суксунун хандыр ижи, командир-биле эрткен оруун тугаалажып, соондан кел чоруур арлерин демир аъттарының илгезинде манаан... Элээн каш автомобильдер орук ортузунга релип турган. Команданың жигуннери өөрлеринге дуза-жып, финишке кири сөөрткен.

ГЛОНАСС системазы-биле потранспорт бүрүзүнүң эрткен уун өөренип, түңнелдерни дүрген. Бирги черни Төп шериг округу, ийги черни Соңгу пот, үшкү черни Барыын шериг ругу чаалап алган. Тиилекчи манданың 152 километр орук-эрткен үези — 2 шак 34 минута! Төп шериг округунун командын тиилекчи болган деп олаптарга, олар узун орукка тап-шылаанын-даа уттуп, т-боттарынга байыр чедирип, ригезузу-биле үш катап «Урал» алгыржып, өөрүшкүзүн чарбадылар.

Тиилекчи команданың капитаны Илья Чугунов чарыш соон-сагыш-сеткили-биле үлешти: стиң оолдарывыс эр хей болар. Оларның демни бидик күзүлгелер болурунга идигниген. Бо хүн беш экипажтың ичкер кирген шыдамык тыва дар эвес болза тиилээривисге турган.

Найысылал одунмаанда, даң бажында, Кызылда тускай мото-адыгжы (даг) чадазындан 30 күчүлүг машина-техниказы шуужуп алгаш хал-үнүптерге, моторларының жандан орук сирлеңейнип ар ышкаш болду. Экипажы шериг чарыжының сөөлгү азының стартынче хол чайып ривиске, чолаачылар медээ-эртип турду.

Юнь 9. Арат шөлү. Бүрмейжи «Шериг авточарыш-2018» маргылдаазын баягы байдалга хагган.

Россияның Камгалал яамының Кол автобронетанк эргениң начальнигинин оралакчы полковник Дмитрий Настоящий сөс ап, байыр чедирген. Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оолга, шериг чарыжына

чартык чыл дургузунда белеткенген организаачы комитеттин удуртукчузу ТР-ниң Чазааның Даргазының оралакчызы Шолбан Хопуяга, Төп шериг округунун, Кызылда 55-ки тускай мото-адыгжы (даг) бригаданың удуртулгазынга өөрүп четтиргенимни илередип тур мен. Бо хүн чыскаалда Россияның Чепсегтиг күштеринин тергин дээн чолаачылары тур. Ынчалза-даа тергиннерин аразында безин тергиннер бар болур. Тываның чонун «Шериг авточарыш-2018» маргылдааның делегей чергелиг чадазынга чуртувустун чыынды команданын деткирин дилеп тур мен.

Төп шериг округунун штавының начальнигинин хүлээлгезин күүседип турар генерал-майор Александр Линьков Тываның

эргелелинин начальнигинин оралакчызы полковник Дмитрий Настоящийни, Кызылда 55-ки тускай мото-адыгжы (даг) бригаданың командири полковник Рамиль Ибатуллинни чаапты.

Совет Эвилелинин Маадыры генерал-полковник Алексей Семенович Бурдейныйга тураскааткан «Шериг чарыш-2018» маргылдааның бүгү-армейжи чадазының тиилекчилери — Төп шериг округунун командасын маргылдааның Кол судьязы Дмитрий Настоящий дамчып чоруур кубокту тывысты.

Бүгү-армейжи чаданың тиилекчилеринден тургустунган чыынды команда чурттувусту «Шериг чарыш-2018» делегей турниринге төлзүлээр.

Төп шериг округунун ко-

маны сержант Вячеслав Даваа, 6x6 дугуйларлыг «КамАЗ» автомашинаның экипажының чолаачызы сержант Алексей Строкин, штурманы подполковник Илья Чугунов («Шериг чарыш-2017» маргылдааның тергин штурманы), 6x6 дугуйларлыг «Урал» автомашинаның экипажының чолаачызы сержант Айдың Агбаан, штурманы сержант Кирилл Намчылоол, «Тигр» куяктыг танкының экипажының чолаачызы дайынчы Ян Баяндай, штурманы сержант Никита Ощепков олар кирген.

Кызылда 55-ки тускай мото-адыгжы (даг) бригаданың дайынчыларының ат-сывын чарлаарга, чоок кижилери, чыылган чон «Эр хейлер!», «Шыдаар силер!» деп дыңзыг алгыржып,

тура-соруун, тиилелгеже чүткүлдүүн көргүзүп, чаңгыс черчурттугларын көрүштүг чарыжы-биле өөрткен.

Арат шөлүңге байырлап Россияның Камгалал яамызының болгаш Төп шериг округунун каттыштырган үрер хөгжүм оркестринин, Тываның Чазааның үрер хөгжүм оркестринин, Тываның улустун болгаш алдарлыг артистеринин концерти-биле уламчылап, дүнеки дээрде чүзүн-баазын оттарлыг салют-биле доозулган.

Азия төвүңге эрткен шериг чарыжы «Париж-Дакар», «Торгу оруу» деп бүгү делегейде билдингир маргылдаалар деңнелдиг болуп турар.

Шончалай ХОВАЛЫГ.
Авторнун тырттырган чуруктары.

Республика чергелиг конкурс

ЭЛЕКТРОННУГ АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРИЛГЕЗИ

Июнь 7-де Туризм төвүнге "Күрүнениң шапта-раазын чок ачы-дуза чедирилгелери" төлөвилелге үндөзлөш, Тыва Республиканың муниципалдыг албан черлериниң ажил-дакчыларының аразына мөөрей болуп эрткен.

Аңаа боттарының девискээрлеринге тиилекчи болган дөрт кожуун кээп киришкен. Бай-Тайга, Барыин-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Сүт-Хөл кожууннарның аразындан Барыин-Хемчик кожуун, Таңды, Тес-Хем, Эрзин, Тере-Хөл кожууннардан Тес-Хем кожуун, Кызыл, Каа-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Тожу кожууннар болгаш Кызыл хоорай чагырга черлериниң аразындан Улуг-Хем кожуун болгаш Кызыл хоорай чагырга чери шылгарааш, республика чергелиг мөөрейге кирип келген. Команда бүрүзүнде 5 кежигүн. Оларның аразына кожуун чагырыкчызының электроннуг хөгжүлдө харылаар оралакчызының командага турары албан. Кожууннун системниг администраторлары азы информастыг технологиялар специалистери командага турбас уjurлуг деп мөөрейниң негел-дезинде бижиттинген. Ынчангаш командаларга технология талазы-биле тускай специалистер турбаан.

Тес-Хемниң тиилекчи командазы.

Республиканың муниципалдыг албан черлериниң ажилдакчыларының аразына электроннуг ачы-дуза чедирилгелерин негтередири база оларның аңаа хамаарыштыр билин ханыладыр сорулга-биле бо мөөрейни эрттирген. Барыин-Хемчик кожуун чагыргазының экономика талазы-биле оралакчызы Чодураа Дойбаа, кожууннун өөредилге талазы-биле эргелелиниң методизи Буян Ооржак, эт-хөреңги болгаш чер килдизиниң начальниги Долаана Саая, күш-ажыл болгаш социал хөгжүлдө эргелелиниң специалистиз Ульяна Тюндешева, архив талазы-биле специалист Алена

Доржу Барыин-Хемчик кожуунну төлээп келгеннер.

Тес-Хем кожууннун чагырга даргазының экономика талазы-биле оралакчызы Омак Сарыг-оол, тудуг болгаш коммунал чуртталга талазы-биле килдизиниң даргазы Чечек Кара-Сал, чер талазы-биле специалист Айрана Шойдак, архив ажилдакчызы Аялга Билчеймаа, күш-ажыл болгаш социал хөгжүлдө талазы-биле эргелелдиниң специалистиз Азиата Кыргыс ук кожуунну төлээп келген.

Улуг-Хем кожууннун күш-ажыл болгаш социал хөгжүлдө талазы-биле эргелелиниң спе-

циализи Айлаң Аракчаа, социал айтырылгалар талазы-биле харылаар кол специалист Дарыймаа Шивит, кожууннун архитектору Карина Комбуй, чуртталга коммунал хандырылганы харылаар специалист Саида Балган дээш өскелер-даа Улуг-Хем кожуунну төлээп мөөрейге киришкен.

Кызыл хоорай чагыргазының өөредилге талазы-биле департаментиниң специалистиз Елена Монгуш, архитектура килдизиниң даргазы Херел Бады, экономиктиг хөгжүлдө талазы-биле килдизиниң даргазының оралакчызы Юрий Монгуш, социал политика талазы-биле департаментиниң даргазының оралакчызы Руслана Куулар, социал политика департаментиниң пособие килдизиниң даргазының оралакчызы Мерген Дамчан Кызыл кожуунну төлээп келген.

Команда бүрүзү ээлчег езугаар боттарын таныштыргаш, баш бурунгаар кылып, белеткеп алганы ажилдарын көргүскен. Ооң соонда ук темага хамаарышкан айтырылгаларыг викториналарга команда бүрүзү идепкейлиги киришкен.

ТР-ниң информатизация болгаш харылзаа сайыдының бирги оралакчызы Урана Насюрюн, ИХЯ-ның миграция айтырылгаларын харылаар килдизиниң

даргазы Владимир Бубарев, Федералдыг үндүрүг албаны Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң удуртукчузу оралакчызы Евгений Ващенко, РФ-тиң пенсия фондузу Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң удуртукчузу оралакчызы Урана Монгуш дээш өскелер-даа ТР-ниң Б.Т. тыңының бирги оралакчысы Органа Натсактын удуртукчузы-биле мөөрейни жюрилат түңнээн. Ооң түңнелинде Т.Хем кожууннун киржикчилери өске командалардан шылгарааш, бир дугаар черге төлөп болганнар.

Командалардан аңгы "Электроннуг чагырганың мастери" деп мөөрей база болган. Аңаа Бай-Тайга кожуун, администрациязының чер талазы-биле специалистиз Айдың Суңдун Тес-Хем кожуун чагыргазының чуртталга коммунал хандырылганы килдизиниң начальниги Чечек Кара-Сал, Бии-Хем кожуун администрациязының архитектору Ольга Кыргыс, Кызыл кожуун чагыргазының экономика килдизиниң начальниги Юрий Монгуш, Кызыл кожуун администрациязының архитектору Ольга Кыргыс "Электроннуг чагырганың мастери" деп атты чаап алган.

Айдың онда
Арслан АРАКЧААНЫ
тырттырган чур.

Шүлүк кыдыраажындан

СЕТКИЛ-ХӨӨНДЕН КУТТУЛГАН ОДУРУГЛАР

Эргим редакция. Силерже бөлүк шүлүктеримни чорудуп олур мен. Олар мээң сагыш-сеткилимге кирип, сеткил-хөөнүмнүн ындынналган сырынын чайгаар-ла саазына бижирин албадан одуруглар-дыр. Оларны мен албан-биле бижир-даа дивээн мен. Олар мээң сагыш-сеткилимниң хөөнүгө боттары-ла кирип келген. Мен чүгле бодумга ап чоруур дептеримге бижип каан мен. Сеткилим хөөнүн «Шынның» номчукчуларына таныштырарын силерден диледим.

ДӨСПЕСТЕРИМ

Хаарган тараа сүтке хөөдөр
Хоптак чазый оолдарлыг мен.
Хорум дагылы мээстер оъттаан
Кодан четпес хойлуг-ла мен.

Кожанашкан дөспестерим
Хоорай кирип өөрензиннер.
Кодан четпес каш-ла малым
Хорум даанга оъттазыннар.

Тенек олчок оолдар диве,
Тергиин эрлер олар болур.
Арай эвээш хойлуг диве,
Арбыдай бээр, кодан апаар.
2005 чыл.

О-ШЫНАА ОГЛУ, КЫЗЫ

Омак-сергек аажы-чаңныг,
О-Шынаа оглу, кызы,
Эки менди солчуп турда,
Экииргеги кайгамчык-ла.

Аалынга кире дүш даан,
Аяк-сава, шайында баар.
Аъш-чемин делгей салыр,
Анаа-ла хей хөлзегилээр.

Кырган-чалыы кымны кым дээр,
Кайызы-даа шупту демей.
Алыс төрөөн чуртумайның
Агаарында, суунда боор.
2010 чыл.

ЧЕСТЕК-КАДЫМ

Черге чыпшыр үнген болгаш,
Честек-кадым таан чагай.
Үңгеп тургаш чыйы бээр,
Үр-даа болбас сава долар.

Оймалыкка чедип кел даан,
Олурар чер тыппайн баар сен.
Арай бышпаан катчыгашты
Арттырып кал, чедир бышсын.

Ам бо удаа савам долду,
Аалымче далажыптайн.
Чедип кээр мен, мени мана,
Чедир быш-ла, честек-кадым.
2012 чыл.

КҮЗЕП АРТЫМ

Чээрби харже кирип тура
Чедишкениң болдуң кызым.
Дээди сургуул чадазының
Тепкижинде туруп алдың.

Элээн хөйүн көрүп, билип,
Эртемиңче ханыладың.
Эчизинде чөлөңгүш боор
Эрес эшке база душтуң.

Эргимиңге ынакшылың
Эптиг черге шыгжап алдың.
Эртемиңге хандыкшылың
Эжиң билзин, анаа көргүс.

Чалбыыш ышкаш изиг хоюг
Чаагыңче ошкاپ ора,
Чээрби харлаан хүнүң-биле
Чедишкениң күзеп артым.
2010 чыл.

СЕРГЕКТЕНИР

Ээлгир чараш салааларлыг
Эмчилерни хүндүлээр мен.
Ээлдек чаңнап, эмней бээр,
Экиривестин аргазы чок.

Аажок дошкун аажы-чаңныг,
Аңгы-аңгы чүдүлгелиг,
Аарыг улус эмнеп аары
Анаа эвес ажил-иш-тир.

Эртем билиин ажыглааштың,
Эрес-дидим туржуп тургаш,
Кандыг-даа баък аарыларны
Карак кызып эмней бээрлер.

Хүндүткелдиг эмчилерниң
Хүлүмзүрүн көрүп чыткаш,
Аарыг чыткан кижиге безин
Ала-чайгаар сергектенир.
2010 чыл.

ХУРАГАН

Дыдырарган хоюг дүктүг,
Дыгырарган мыйыстарлыг,
Тырың борбак кудуруктуг,
Тыва хойнун төлү чараш.

Опаң-чипең тенек-даа эвес,
Оожум топтуг аажы-чаңныг,
Холга туткаш чассыдарга,
Коргар туржук, улам таалаар.

Харга, чаъска, шынаа-шыкка
Хадымырлаан соок-даа тоовас,
Шыдамыккай шыдал-күштүг
Шынап чараш чаш-ла малым.
2010 чыл.

ТӨРЭЭН ЧЕРИМ

Авайымның аагын эмгеш,
Алдын хүннүн чырыын көргөн,
Авыралдыг төрөөн черим
Алак баары, Хөлдер-Өөжү.

Эгел бичии чажымдан бээр
Эриин дургаар сүзүп өскөн
Кайгамчыктыг чараш оран
Кара-Хөлүм меңээ эргим.

Хары черге чорзумза-даа,
Кара баарым огу болган,
Үргүлчү-ле дүшке кирер
Ү-Шынаа төрөөн черим.
2015 чыл.

КЕЖИК-ЧОЛДУ
ӨРГҮКСЭЭР МЕН

Ада-өгбөм аалындан
Аъттангаштың, дүшкен черим
Алдын-Богаа, Арысканныг-Хем
Алаак баары чуртум болду.
Келин болуп келген черим
Кедергей-ле чараш оран.

Дун кызым чаяаттыгнан
Дуруялыг хөлдүн өөжү
Амыдырал-чуртталгамның
Ажык оруун айтып берди.
Келин болуп келген черим
Кедергей-ле чаяанныг чер.

Он сес харлыг чалыы шаамда
Оглум, кызым төрүттүнүп,
Амыдырал ужукталган,
Аскым-кежи чоргааралым.
Келин болуп келген черим
Кедергей-ле буянныг сен.

Аңы-меңи, балык-байлаа
Алдын хөлдүн өөжүн долган,
Тоорук-кады тоглап чыдар
Тогдуг шинек Кара-Хөлүм.
Келин болуп келген черим
Кедергей-ле байлак оран.

Ынчангаштың ырлай бээр мен,
Ынакшылым хайныгып кээр.
Келген чуртка белек кылдыр
Кежик-чолду өргүксээр мен.
Келин болуп келген черим
Кедергей-ле хөгжүп турзун!
2010 чыл.

Ирина ДАВАА
күш-ажылдың хоочуну
Кызыл хоорай

КАДЫКТЫ — БОЙДУС-БИЛЕ

ЭМНЕР

Гомеопатия эмнерин шуптузун бойдустан бүдүмелдеринден кылган: үнүштер, минералдар, дириг амытаннарда: ыт сүдүндөн, тарантул, кантарис (шпан ымыраа) дээш оон-даа өске. Кижини бойдустан дээди сайзыралдыг төлү болганда, бо бүгү эмнерге таарышпас (аллергия), чаңчыга бээр азы хоранналы бээр деп чүве турбас.

Олышкаш гомеопат эмнерин материалдыг дозаны кончук эвээш. Амгы үеге чедир гомеопат эмнерни медицина, химия, фармация эртеменнери хей катап шинчилеп, өөренип көргөн. Амгы үеге гомеопат эмнерни 1790 чылда-ла Ганеманның ажыдып каан аргасы-биле кылып турар. Ол езугаар хей катап сугга, силгип тургаш эзилдириттерге, бүдүмелдерге каракка көзүлбес улуг күш (энергия) тыттып кээр, ынчангаш аарыглар эмнээр шынары дыка улгадыр. Мындыг тайылбырны материализмге кижизиттинген кижини билип алыры берге, ынчалза-даа делегейде чүгле каракка көстүп, холга тутунуп турар чүүлдерден аңгыда, көзүлбес, туттунмас байдалдар, шимчээшкннер бар. Кижиде база ол күш, энергия бар.

Аңгы-аңгы чоннарда кижиниң ол көзүлбес күжүн база аңгы-аңгы адап турар (чуртталганың күжү, сагыш-сеткилдин күжү). Ындыг күш чүгле кижиде эвес, бүгү дириг амытаннарда база дириг үнүштерде бар. А амылыг эвес бүдүмелдерин күжүн канчаар оттурарын гомеопаттарның улуг Башкызы Ганеман ажыдып каан. Ганеман шинчилеп кылып тургаш, эмни хензигни ажыглаарга, оон күжү улуг дээрзин эскерип каан. Ол улаштыр-ла эмнерниң хемчээлин (дозаны) оон-даа бичилеткеш, эмниң дээшти харын-даа улгадырын бүзүрөп көргөн. Эм бичии болган тудум, оон кижиге дээр күштүг деп ажыдышкын шак ынчалдыр кылдыган.

Ынчангаш гомеопатия дээрге аарыг кижилерни эвээш дозалыг эмнер-биле экиртири-дир. Самуил Ганеманның тыпкан ажыдышкыны хей чылдарның эмнээшкн ажылынга херек кырында бадыткаттынган. Гомеопатияның дээштин амгы үениң биологтук шинчилелдери база бадыткаан. 200 чыл болган гомеопатия үе-биле шылгалданы эрткен.

Аарыгның чылдагааннарын тывар дээш, хей-ле күженишкнни үндүрүп турар бис, ынчалза-даа аарыг кезээде-ле материалдыг чылдагаандан болдунмай турар. Чижээ, беш харлыында тывылган отит. Ону эмнеп чадап каан соонда, 10 харлыында өске аарыгже — язва, оюлганче шилчезн, 22 харлыында ол артрит апарган, 42 харлыында — депрессия, а 60 харлыында раке шилчезн. Бир эвес раке шын эмнер-биле эмнеп кагзывысса, катап депрессия, ону эмнеп каарга, оюлган эглип кээр, адак сөөлүндө отитке катап кээр. Азы шуптузун эмнеп каан соонда эң эге байдалга келир. Шын эмнеттинмезн отит өске аарыгларны ынчалдыр тыртып эккээр-дир. Ынчангаш кижини ол үезинде кадык кыл-

дыр эмнеп кагбас болза, бир аарыгдан өскезинче аай-дедир шимчеп чоруп каар.

Бурган бистерни Черге чурттадып кааш, бойдустан чүүден эмненирин база сагыш човап көрүп каан. Аарыг кижини бүзүрүп чүгле бодунуң эми барын оон-биле тайылбырлап болур.

ГОМЕОПАТИЯ
РОССИЯДА

Россияга хаан казааның чалалгазы-биле баштайгы немец гомеопат эмчилер 1800 чылдарда кээп эгелзэн, 1833 чылда император Николай I хаанның айтышкыны-биле Санкт-Петербург хоорайга баштайгы аптека ажыттынган, амгы үеге чедир ында гомеопат эмнерни кылып турар.

Гомеопатия Совет Эвилелинге материализм үезинде чүгле энергия (биоэнергия, амыдыралдың энергиясы, сагыш-сеткилдин күжү) дугайында теория дээш деткимче албаанындан бистиң чуртувуста чон гомеопатияны шуут билбес болуп турар.

Гомеопатия эртемин даштыкы 80 чурттарда өөредип турар. Ында тускай колледжтер, институттар, академиялар, эмнелгелер бар. Гомеопат эмчилер ийи муң ажыг эмнерни ажыглап турар болгаш бүдүн делегейде чедишкнниг тарап сайзыраан.

Россия Федерациязының кадык камгалап сайыдының 335 дугаар дужаалы-биле 1995 чылдың ноябрь айда катап чөпшээрелди алгаш, гомеопат эмчилерни бистиң чуртка кыска курстарга өөредип эгелзэн. Медицинаның дээди эртемин чедип алган эмчилер улаштыр ийи чыл өөрөнгөш, бир чыл ажылдаан соонда, дипломун камгалап, профессионал гомеопат эмчилер болур. Грецияның классиктиг гомеопатия академиязының салбырын Новосибирск хоорайда 2010 чылда ажыткан. Бирги бөлүккө 40 эмчиниң аразынга улуг сонургал-биле амы-хууда өөренир аас-кежиктиг болган мен.

ААРЫГНЫҢ ИШТИКИ
БАЙДАЛЫ БОЛГаш
ЭМНЭЭР ДҮРҮМНЕРИ

Аарыгның дорт материалдыг чылдагаанын сагыш-сеткил салдары чокка чайладыры болдунмас. Урелип эгелей берген картошканың карарган черлерин кезип каапкаш хайындырып чирге, амданы багай болур. Арыг, үрелбээн кезээнде багай салдар тарап эгелзэни билдингир,

ынчангаш картошка дөмей-ле үрелип, ирип каар, чүгле үе херек.

Амгы үеге тергешдеп турар шын эвес билишкннер:

Мага-ботта материалдыг өскерилгелер чүгле аарыгның ужун тывылган деп санаары; аарыг үезинде үнгөн суук чүүлдерни, янзы-бүрү ыжыктарны аарыгның чылдагааны деп санаары.

Кадык кижилерге чаңгыс дамды-даа хан артык болбас! Ханны хей чидирер болза, ханның шын тургузуун, мага-боттуң күжүн эгидеринге хей үе херек. Ынчангаш аарыгның чүгле материалдыг чылдагаанын чайладыпкаш, кадык кылдыр эмнеп каары болдунмас. Ындыг хамаарылганың түңнели кандыгыл? Көстүп турар чылдагаандан ындыг эмнээшкн кылыры эрте-даа бол, орай-даа бол, эге аарыгдан эмнеттинмес ыжыктарга чедирип болур.

Аарыгның чылдагааны материалдыг чүүлдер (вирустар, микробтар, оон-даа өске) эвес дээрзин дараазында чижектерден көрүп болур. Хенертен ишти аарып, куду олуртуп, кузуп, холбуду сооп, шаг чокталып туруп алганда, эмчилер бүгү күжүн үрелген ижин-баарже углаар. А аарыг кижини дораан анаа апаар бе? Чок! Эки-даа чем чигген соонда ижин-баарның баксыраары психиктиг чылдагааннар-биле (ажыг-шүжүг, коргуушкун, кылык, өске-даа) тыптыр болгаш шимчээшкнниг азы энергетиктиг дестүг болур.

Бир эвес аарыг кижини хей хоралыг күштүг химиктиг эмнер ижер орнунга чаңгыс катап Пульсатилла (хову оьду) холуп каан арыг сугну ижиштер болза, оон байдалы экижири. Ийи шак болгаш ол шуут кадык апаар.

База мээң-биле болган бир таварылга. Красноярскиниң эмчи институтунга өөренип тургаш, улуг оглум божупкаш, ай четпээнде ымзаны берген мен. Ынчап ымзандым деп кайын билер, баштай шырыныктырып эгелзэн, оон эът изири, баш дендии аарыыр, ийи эмиим дашталып калган. Оглумну шуут эмирип шыдавайн, ыглап олурумда, ачазы дүрген дуза чедирер эмчилер чалапкан. Орус эмчи келгеш, ийи талакы эмиглерде дегдирип, ышкан (мастит) дээш кезер эмнелгеге чедирери-биле алгаш чоруп турда, эки чаян болуп, коридорга Чечек Анай-оол дээр студент эживис таваржып келген. Чугаалаарымга, «эмнелге барба, ат болур сен, эмиини чара кешкеш, марла тырып каар, ымзаны берген-дир сен, бир дугаар курста ийис уруглар бар

ышкажыгай, оларга домнадып ал» — деп бо-ла!

Ынавайн баарымга, ол эмчи мени кончуп-кончуп чорупкан. Чечек халып чорупкаш, Мөңгүн-Тайга чурттуг ийистерниң бирээзин эккелген, дыка берге байдалдыг турган болгаш, орта-даа билбээн мен, өрээлге кедер (тапочка) идик тудуп алган эмиглеримге дегзип турганын сактыр мен. Чартык шак хире болганда эмиглерим сүдү аттыгар чүве, боду-ла төктүп эгелзэн. Оглум эмирип, саап турувуста, шупту байдалым экижээн.

Чээрби ажыг чыл эрткенде ортун оглум келин эдертип келген. Чугаалажы бээривиске, ол ийистерниң бирээзи, мени домнап турган кижиниң уруу болган. Ам Саглай Эрес-ооловна, Бады-оол Маспый-оолович суг-биле кудашкылар бис.

Бо чаңгыс эвес таварылгадыр. Хеймер оглум чаш турда база ымзанган мен. Ынчан эңне аартыр чүве улуг чүстөрм болган, шуут шала кырынга чуглуп чыткан мен. Эмиглер база ыжык, изиг, кызыл даштар апарган. Өөм ээзи домнаар кижини ажылындан хосталырын манап турда, дыка-ла бергедээним уттундурбас. Буянның эжим адын Марианна Байыр-ооловна дээр, ол ам-даа садик эргелекчилеп турар. Чедип келгеш, мени ийи катап ыскарыпкан. Бо сөстүң утказын билбес улус бар боор, ону-даа тайылбырлавайн, бир шак-даа четпейн көңүс кадык апарганымны база оон соонда ымзанмаанымны дыңнадым.

Бо чүнү бадыткап турарыл дээрге аарыгларның шуптузунуң чылдагааны боттук, материалдыг бүдүмелдер эвес, дыка көвей аарыг-хоочулар сагыш-сеткилдин баксыраанындан, кижиниң эмоциялыг байдалының салдарында болуп турары.

Бо чүүлүмнүң эгезинде бижээним, оглумнун кузуп, өде бергени база кандыг-даа инфекция, микробтар эвес, багай энергия, көзүлбес, туттунмас, боттук эвес байдал. Ынчан эмнелгеге анализ кандыг-даа болган болза, багай чүүлдер тывылбас турган.

Ол ышкаш аарыг кадык кижиге чыпшынарда, аарыгның өөскүдүкчүлери (вирустар, палочка, коктар, спирохеттер, оон-даа өске), дамчыры албан эвес, а бойдус дириг болганда оон үндүрүп, тарадып чоруур энергиясы чедер.

Чижектер: адакы органнары ол-ла дораан чаза арыдыр, аштап чуп кааптар-даа болза, шээр аарыг дөмей-ле чыпшынар. Бир эвес кижини куду көрдүрүп алган болза, ол халыыдаар, тура-соруу кошкар, бажы аарыыр, ханының базышкыны улгадыр. Хеп-хенертен өлүмнүг медээ дыңнаары — ол дораан өлүр шаап болур.

Бо таварылгаларда мага-ботче киргеш, аарыг азы өлүм тывылдырган боттук чүүл микроб, вирус, суук чүүл эвес. Бир эвес ындыг болза, хоочураан гайморитти чаза сиңирип каапкаш, думчуун аштап кааптарга ол-ла болур бе? Организмден ылгалган суук чүүлдер, ыжыктар аарыгларының продуктулары болуп турар. Ол дээрге организмниң, кижиниң чуртталгазының дең-дески байдалының үрелгениниң херечизи-дир.

Зинаида СЕРЕН-ЧИМИТ,
гомеопат эмчи.

ИЗВЕЩЕНИЯ

В администрацию Тоджинского района поступило заявление от граждан Российской Федерации Зиновьева Александра Сергеевича о предоставлении земельного участка из земель населенных пунктов на праве 20 лет, для индивидуального жилищного строительства, с общей площадью 1500,0 кв.м., с кадастровым номером 17:11:0501013:237, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва,

Тоджинский район, с.Тоора-Хем, ул.Енисейская дом 93 «а».

В рамках действующего законодательства в течение 30 дней со дня опубликования данной информации администрация Тоджинского района принимает Письменные возражения по данному заявлению.

Начальник отдела по земельным и имущественным отношениям Ш.Б. ОНДАР.

Администрация Чаа-Хольского кожууна Республики Тыва извещает о возможности предоставления в соответствии со ст. 39.18

Земельного кодекса РФ земельного участка в аренду из категории земель населенных пунктов, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, с. Булун-Терек, ул. Ховалыг Сайын-оол, дом 15 «а» с общей площадью 1500 кв. м. с кадастровым № 17:14:0301011:213, разрешенное использование для индивидуального жилищного строительства.

Лицам, заинтересованным в предоставлении данного участка, в течение тридцати дней со дня опубликования и размещения настоящего извещения, необходимо подать письменное заявление о намерении участвовать в аукционе на право заключения договора аренды земельного участка по адресу: 668221, Республика Тыва, Чаа-Хольский кожуун, с. Чаа-Холь, ул. Ленина, 8, отдела по земельным и имущественным отношениям администрации Чаа-Хольского кожууна, тел. 8 (39443) 2-12-18.

Начальник отдела по земельным и имущественным отношениям администрации Чаа-Хольского кожууна Х.П. КЕНДЕН.

ЭКОЛОГУТ МӨӨРЕЙ

Тыва Республиканың бойдус курлавырларының экология яамызы Кызыл хоорайның агаарын хирлендир турар бүдүмелдерин эвээжидир тергийн технологиялыг итициялыг төлевилелдериниң шилилгезиниң мөөрейин чыгар. Мөөрейниң болуп эртер дүрүмүн Тыва Республиканың Чаааньың 2018 чылдың июнь 7-де № 242-р айтышкыны бадылаан.

Мөөрейниң эрттирикчизи Тыва Республиканың бойдус курлавырларының болгаш экология яамызы.

Чарлаттыңан мөөрей ийи чадага болуп эртер:

1-ги чада: июль 27-ден сентябрь 30-ге чедер.

2-ги чада: сентябрь 30-ден октябрь 30-ге чедер.

Чагырларны сентябрь 30-ге чедир, хүлээр адреси: Кызыл хоорайның Калинин кудумчузу, 1 «б», харылзажыр телефоннары: 8(39422)6-24-70; 6-28-03, электроннуг почтазы: eminpriroda_tuva@mail.ru (Тыва Республиканың бойдус курлавырларының болгаш экология яамызы).

Мөөрейниң дүрүмүн Тыва Республиканың бойдус курлавырларының болгаш экология яамызының алба сайтызындан көрүп болур www.mpr17.ru

ХАМААТЫЛАРНЫ ХҮЛЭЭП АЛЫР
ДУГАЙЫНДА

Россия Федерациясының Истелге комитетиниң Тыва Республикада истелге эргелелин удуртукчузу Потапов Андрей Николаевич Би-Хем кожуунунуң Туран хоорайның Ленин кудумчузу 140 дугаарлыг бажыңга 2018 чылдың июнь 15-тин хүнү 09 шак 00 минутадан 11 шак 00 минутага чедир хамаатыл хүлээп алыр.

КУШ ЧОК ДЕП

САНААР

Кызылдың эмчи училищезин 2009 чылда дооскан Татьяна Светославовна Оюннуң адынга тывыскан 17 БА №0001065 дугаарлыг дипломнуң читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Чеди-Хөл кожуунунуң Ак-Тал ортумах школазын 2014 чылда дооскан Отчугаш Орланович Даваа-Хуурактың адынга тывыскан 01704000001671 дугаарлыг аттестаттың читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Чоокку Каа-Хемд

Университетска

кудумчузунда ул

девискээрлиг,

огородтук БАЖЫН

САДЫП тур мен

Тел: 8-923-014-89

Төлевирлиг үндезинге пар

КУПЮ АВТО

по выгодной цене

Тел. 8-923-385-700

ЭЛЕКТРИ ЭНЕРГИЯЗЫНЫҢ
ХЕРЕГЛЕКЧИЛЕРИНИҢ
КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ!

Силерге дыңнадырывыс болза, Тыва Республиканың тарифтер албанының «Тыва Республиканың чонунга болгаш аңаа деңнээн хереглекчилерге 2018 чылда электри энергиязының ажыглалы дээш тарифтер тургузар дугайында» 2017 чылдың декабрь 29-та доктаалын езугаар 2018 чылдың июль 1-ден электри энергиязы дээш өскерилге кылдынар. Аңаа дүүштүр:

Хоорайның ыяш, хөмүр одаар чурттакчыларыңа база газ-биле ажилдаар плиталар тургускан хоо-

рай чергелиг суурларның хереглекчилеринге электри өртээ бир киловатт дээш 3 рубль 46 копейк болур.

Хоорайда стационар электроплаталар салган чурттакчыларга бир киловатт дээш 2 рубль 42 копейк.

Немелде медээлерни 8 (39422) 5-60-87, 5-60-96 телефоннарда база «Тываэнергосбыт» АН-ның www.tuvaensb.ru албан-ёзу сайты-зында «Потребителям» деп кезектен билип ап болур.

«Тываэнергосбыт» АН-ның администрациясы.

АВТОГРУЗОПЕРЕВОЗКИ на «КамАЗе». Гравий. Песок. Глина. Отсев. Щебень. Уголь. ОГРН 314171924100018
Тел. 8-923-266-18-88

АВТОГРУЗОПЕРЕВОЗКИ: «ГАЗель-Некст», (термобудка, 2т.) по городу и за Саяны. Грузчики. Тел. 8-905920-2290 Андрей

АВТОГРУЗОПЕРЕВОЗКИ: «Хино» (3 т., будка) по городу и за пределы. Есть грузчики. Тел. 8-923-263-3618, 8-983-593-4967

АВТОГРУЗОПЕРЕВОЗКИ: 4,8 т., 25 куб.м. Межгород; 1,5 т. по городу Плотников С.В. Тел. 8-923-265-9802, 8-983-368-5054

Бригада «Авырал». СТРОИМ ДОМА, БАНИ, гаражи, евроремонт, гипсокартон, панели, ламинат, заливаем фундаменты. Качественно, в срок. Оплата по договоренности. Тел. 8-929-315-5748, 8-905-920-5748

БУРЕНИЕ СКВАЖИН на воду ОГРН 316171900058300 Работаем круглый

год 8-913-356-7502 Кредитование через АО ОТП Банк, АО «Альфа-Банк»

БУРИМ СКВАЖИНЫ на воду. Выезд в районы. Т. 8-923-549-70-20
ОГРН 311171925600012

Вавилин этпээнде 12 соток чер садып турар, 180мун рубльга. Харылзажыр тел. 8-923-268-8225, 8(39422)2-85-56

ГРУЗОПЕРЕВОЗКИ: легковой фургон от 300 р., грузовик от 500 р. — ПЕРЕЕЗДЫ, ГРУЗЧИКИ, длина борта до 5 метров. Тел. 8-923-264-0440

ГРУЗОПЕРЕВОЗКИ: по городу и районам. Грузчики. Тел. 8-929-316-4271

КУПЮ ЯПОНСКОЕ АВТО в любом состоянии, после ДТП, проблемные, неисправные. Viber, Whatsapp 8-913-445-3999

КХН Кызылдың чер өрүмнээр компаниязы КУДУКТАРНЫ КАЗЫП КЫЛЫП ТУРАР. Кожууннарже үнүп турар.

Тел 8-923-266-6104, 8-913-347-0005
ОГРН 311171925600012

Кызыл хоорайда Дружба 55-те дыштанып хонар Хостел ажилдап турар. Иштинде телевизор болгаш амгы үениң чымчак оруннар бар. Паспорттук болур. Чаңгыс оруннуң өртээ — 400 рубль. Харылзажыр телефону 8-923-262-6180.

Набираю группу монгольского языка. Тел. 8-923-543-9383

СВАДЕБНЫЕ ПЛАТЬЯ. Ул. Полевая, 6. Тел. 8-923-552-3932

ПАМЯТНИКИ мрамор, гранит, гравировка портретов, фотокерамика, установка. Правый берег, пер. Саянский, 23. Тел. 8-913-359-9494, 8-923-380-9494

ПИЛОМАТЕРИАЛ, брус, капиталка, доска, заборная, прожилыны. Доставка. Кредит Русфинанс Банк Тел. 8-923-383-1575 ОГРН 307246831700175

ПИЛОМАТЕРИАЛ В АССОРТИМЕНТЕ комплектация на дома, бани, гаражи (стены наружные и внутренние, лаги, пол, потолок, крыша): по индивидуальным размерам. Доставка в город бесплатно. Адрес: Каа-Хемский р-н, с. Дерзиг-Аксы. Тел: 8-960-778-9624, 8-923-375-9926.

ПРОДАМ самоблагоустроенный теплый бревенчатый дом в бл. Каа-Хеме г. Кызыл. Имеется времянка 3х6 жилая теплая, ухоженная, баня, огород, сарай, угольник, вода в доме. Все в собственности. Стоимость... Торг. Без посредников. Тел. 8-913-353-3166

Малчуннар турлагларынга СУГ КУДУКТАРЫН өрүмнөп казып турар. Тел: 8(39422) 5-10-30, 8913-444-44-05

Бетон, тууйбу, пиломатериал, центик дээрбектери, ФБС блок коопшлар садып турар. Тел. 83942240572, 89232619924.

Балгазынга ажилдап, чурт кузелдиг эмчилер болгаш башка база кижизиг өг-бүлөгө бажы ледиксеп тур мен. Ай санында өрттөн төлөп турар. Харылза телефону: 8-923-269-6473, 8-019-6397, 8-923-261-0477.

Хуу чуртталга бажыңы таларыңа **ЧЕР УЧАСТОКТА** садып турар. Тел: 8(39422) 5-00-52, 8923-669-1190

ХОЙ ДУГУН улуг өртөккө хүлээ турар Мира 13. ГОРПО База чанында 9 дугаарлыг газел сөөлгү доктаамы. Тел. 8-923-540-5491

ЧЫЛГЫНЫҢ ХЫЛЫН (чел. дуруктарын) эки өртөккө садып турар бис. Тел: 8-913-343-6677.

солунуң сайтызы: shyn.ru

электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru shyntuva@yandex.ru

Неделяның тиражы: 10855 экз. Үндүрүлгениң тиражы: 368

«ШЫН»

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың
Информатизация болгаш
харылзаа яамызы.

Кол редактор
А.С. ШОЮН

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүң
адреси: 667000. Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100, каб.: 29-32

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор А.С. Шююн — 2-01-35, Кол редакторнуң оралакчызы Д.С. Монгуш — 2-17-91. Секретарь В.М. Чахтар — 2-30-69; тел/факс (394-22) 2-30-69. Бухгалтерия, реклама, чарлал килдизи (Н.Б.-Б. Оюн, С.С. Кужугет, А.А. Лагзы) — 2-18-10.

РЕДАКЦИЯНЫҢ КИЛДИСТЕРИ:

Нитилел-политиктиг (редактору Ш.М. Суван, корр. А.А. Ондар). Экономика, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый (редактору А.Н. Соян). Социал айтырылгар (редактору Н.С. Эргел, корр. Ш.Н. Ховалыг) — 2-17-94. Культура, чогаал, медээлер база спорт (редактору Э.Н. Кол, корр. А.Д.-Б. Түлүш). Очулга (очулдурукчу А.К. Ооржак), Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак. Корректорлар А.Ч. Чамзырын, Ч.Н. Мачык.

Расч. счет № 40603810900004000277
Корр. счет № 301018105000000000735
БИК 049304735 ИНН 1701008465
КПП 170101001
ОАО АБ «Народный Банк Республики Тыва» г. Кызыл.

Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг коммуникациялар адырынга хайгаарал талазы-биле Федералдыг албанның Тыва Республика талазы-биле эргелели «Шын» солуну 2012 чылдың декабрь 3-те бүртүктээн. Херечилелдин дугаары — ПИ № ТУ17-00068.

Солуну «Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко, 1). Солунда парлаттыңан материалдарның торларын бодалдары редакцияның туружу-дүшүлгөн барып болур. Айтылган саннары болгаш өскө-даа фактылары, дыңнадылганы дээш автор боттары харылылаар.

Чагыдылга индекс: хуу южиклерге — 11530, организацияларга — 31730
Солун неделяда үш катал үнер. Хемчээли 2 парлаар ама.
Номерни парлаггаже дужааганы: график өзүгээр — 21.00, херек кырында — 18.00.
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонго доктаа.